

Veritats i llegendes al Poblenou

Tots els pobles, grans o petits, vells o nous, tenen les seves llegendes. Moltes d'aquestes llegendes comencen només com a rumors i en passar-se de generació en generació agafen la categoria de llegendes, se'n multipliquen les versions i els fets van adquirint dimensions extraordinàries. És la mateixa tafaneria de la gent que les crea i les propaga, i moltes de les llegendes es converteixen en signes d'identitat d'aquell poble i són al seu imaginari col·lectiu. Però n'hi ha d'altres que realment van passar, tal com la gent encara ho recorda. La majoria estan entre un extrem i l'altre, meitat veritat, meitat mite.

Al Poblenou, barri popular, testimoni de l'esperit emprenedor dels primers industrials catalans, testimoni també de les lluites obreres, el rumor de ben segur que tenia la categoria que avui donem als titulars de les notícies a la televisió. Tenim, per tant, moltes llegendes urbanes. Sense pretendre ser exhaustius, a continuació us en presentem quatre, de les quals hem fet una petita investigació. És possible que molts dels lectors tingueu versions diferents del que exposa continuació. No hi fa res, és molt probable que la vostra versió sigui més fidedigna que la nostra, si és que mai van arribar a passar realment...

Que es cou a l'Hostal de la Granota?

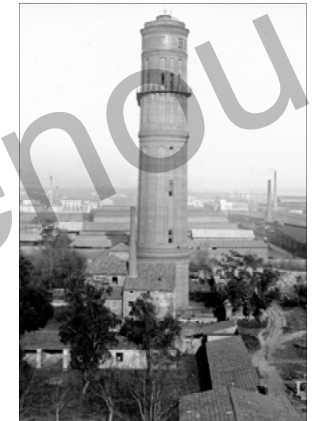
Una de les primeres edificacions del Poblenou quan aquest barri encara no era més que un seguit d'aiguamolls, entre pastures de l'*agri provincialis* decretat per Ramon Berenguer el Vell, vers el segle XI, va ser l'Hostal de la Granota. Situat a l'antiga Via Marina, els vianants que hi volien arribar s'acostaven als joncars de la Llacuna, i ben

a prop, passant pel pont del mateix nom, s'alçava l'Hostal de la Granota. Per la seva situació estratègica (i per alguna cosa més?) era molt freqüentat fins que arribaren les guerres del 1600 i el 1700, i l'hostal tanca els seus serveis d'hostes i esdevé fortificació.

Amb la caiguda de Barcelona el setembre del 1714 torna la pau i la terra es va refent. Les basses es van assecant, i també la Llacuna, la bassa més gran, que donà nom a aquells primers nuclis de població. Comencen a proliferar els anomenats prats d'indianes i l'Hostal de la Granota torna a poc a poc a la seva millor hora li havia d'arribar.

D'en tre els primers prats d'indianes a instal·lar-se, ja l'any 1790, hi ha l'atribuït a Marià Casas, que després passà al seu fill Joaquim Casas i més tard a les germanes Elisa i Camila Casas. Aquest prat estava situat molt a prop del Rec Comtal i també de l'Hostal de la Granota.

I vet aquí que en un viatge de Barcelona a Figueres, el 1802, el rei Carles IV decidí deixar la seva marxa en aquests paratges. Tot i que es tracta d'una visita poc documentada, sembla que el motiu de tan honorable visita és una cacera d'aus aquàtiques, que no faltaven xipollejant entre els aiguamolls. El sobirà visita el prat dels Casas, i així ho fan constar en l'edifici principal del prat, en una inscripció sobre pedra en llatí que diu *REGNA-TIBUR CAROLUS ANO XIV*. La inscripció era visible fins fa uns quants mesos a la façana de l'edifici, al carrer de Pere IV, i la pedra amb la inscripció es guarda encara a l'Arxiu Municipal de Sant Martí. Diu la llegenda que el monarca s'allotjà a l'Hostal de la Granota, cosa que certament deuria donar gran fama a l'hostal. Segui

La popular Torre de les Aigües va tenir un naixement força dramàtic.

com sigui, l'hostal es va enderrocar l'any 1863, quan Pau Manich obté permís per edificar una primera fàbrica, a la qual van seguir altres fàbriques, que el progrés no té mesura. Res no queda ja de la Llacuna i de la Granota més que els noms.

El nom del barri de Pekín

És ben sabut que al Poblenou hi ha hagut fins fa quatre dies barris de barraques. Els tres principals eren el Somorrostro, Darrere el Cementiri i Pekín. Ens ocuparem del darrer, el barri de Pekín, el més antic dels tres, que el 1898 tenia 700 habitants.

Estava situat a la platja, al límit del Poblenou amb Sant Adrià, i molt a prop del Camp de la Bota. Però d'on li va venir el nom? Si hem de jutjar per la raça dels seus habitants, el nom de Babel li hauria escaigut més, i si no veiem com definia el barri aquesta guia francesa de l'època: "Sobre la platja del Poble Nou hi ha un barri d'una originalitat impressionant, format per algunes cabanes i per miserables barraques habitades per famílies de totes les races i les nacions que constitueixen una tribu tan estranya com pintoresca."

Si fem cas de la saviesa popular direm que el barri de Pekín es va for-

Arxiu Històric de l'Icaria 9, 2003

Habitants del barri de Pekín els anys trenta del segle XX. La foto té un detall històric important, la presència entre els nens del bisbe Irurita que fou jutjat i mort pocs anys després al Poble Nou durant la Guerra Civil.

mar per un grup de xinesos o filipins, vinguts a treballar a les obres de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888.

Però segons les darreres investigacions (i, doncs, què us pensàveu, que ningú no està interessat a esbrinar el perquè d'aquest nom?) sembla que el barri el van formar a la primera meitat del segle XIX uns xinesos de religió catòlica de la província xinesa de Canton. Després de recalcar a l'illa de Cuba amb no gaire bona fortuna, van tornar a embarcar en una difícil travessa marítima rumb Barcelona, on amb les restes del vaixell van edificar les primeres barraques.

Aquesta comunitat, molt tancada en si mateixa, a causa de la seva endogàmia hauria anat desapareixent, al mateix temps que el barri s'anava poblant d'immigrants de l'interior de Catalunya, aquests sí per les obres de l'Exposició del 1888, i una important comunitat de pescadors, expulsats de la Barceloneta.

Imaginem ara el desembarcament d'aquella pobra gent després d'una travessa segurament infernal, amb les malalties pròpies d'una navegació de mesos. Imaginem els seus primers descansos, a la platja del Poble Nou, sota les restes del vaixell i finalment a terra ferma. I imaginem per acabar l'estranyesa inicial dels veïns i els curiosos, d'avant de cares orientals i possiblement més afamades que el que era habitual a l'època, i com entre els comentaris d'"has vist qui s'ha posat allà la platja?" apareix per primera vegada el nom de Pekín, com a identificació màxima d'aquelles gents estranyes i amb trets orientals, de la llunyania Pequín. I després de les primeres reserves s'hi va afegint gent —"han anat allà al barri de Pekín", degué com ençar a

dir la gent—, fins que l'ús del nom s'estén i sobreviu a la desventura comunitat xinesa que el provocà.

El cert és que el barri de Pekín, al marge dels seus orígens, va ser fins a la seva desaparició el que tenia més estructura de barri. Hi vivien, segons que escriu un dels seus habitants, Antonio Galindo, a les seves memòries: "Principalmente pescadores, como los Calafell, Peret el Mut, el Chinchón, el Pigat, los Nom en y Félix [...]. También vivían trabajadoras de albañilería, mecánicos, barberos y demás oficios, pero lo que más abundaba eran vendedores, de pescado, frutas, utensilios de cocina y mercería [...]."

Com es veu, cap rastre de l'origen oriental de la comunitat.

Bé, d'aquesta manera queda resolta la segona de les llegendes que tractem, fins que una nova investigació ens en doni més pistes.

Icària i els icarians

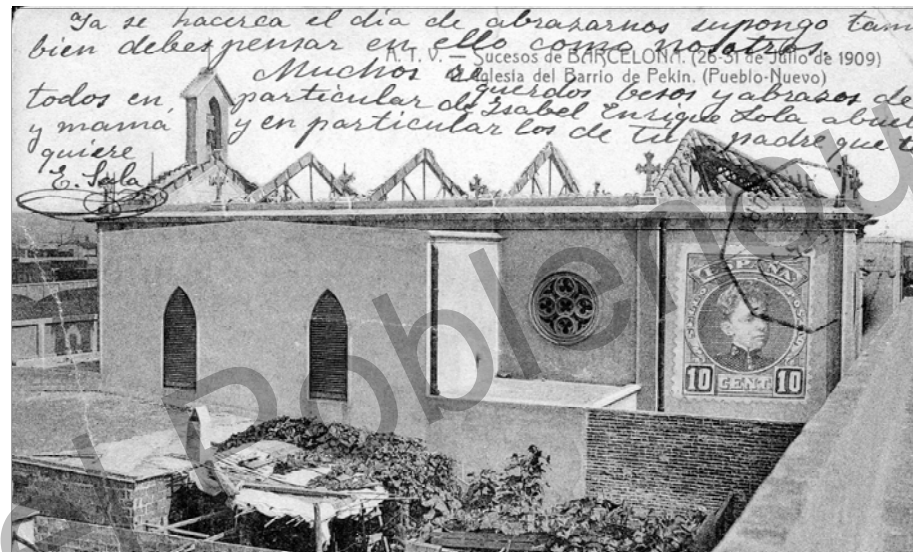
Étienne Cabet fou un pensador francès del segle XIX, pare del socialisme utòpic. El seu somni era la fundació de comunitats on crear un nou ordre social, més just i igualitari. Al paradís social al qual suposadament s'arribaria el va batejar amb el nom d'Icària. La influència del pensador francès a l'època és considerable i a Catalunya té seguïdors il·lustres. Narcís Monturiol o Ildefons Cerdà en són bons exemples. L'admiració que aquest darrer sent pel projecte de Cabet li fa posar sense dubtar el nom d'Icària al nou nucli de població format a la banda de mar de Sant Martí de Provençals. Passa

que entre la gent arrela el nom de Poble Nou, amb un origen inequívoc i sense ressonàncies utòpiques i llunyanes. El nom d'Icària va quedar, com a record de la proposta de l'il·lustre urbanista dissenyador de l'Exemple barceloní, restringit a l'antic passeig del Cementiri, l'avinguda d'Icària, a partir del 1920, si bé en el període franquista (fins al 1978) l'avinguda canvia a avinguda del Capità López, atès que els temps no estaven per utopies i encara menys si eren socialistes. Fins aquí tot és ben cert i documentat.

Hi ha qui diu, però, que al Poble Nou n'hi havia una bona colla, de seguit d'ors de Cabet. Hi ha fins i tot qui assegura que aquests es concentraven a les casetes baixes dels voltants de la plaça de Prim, llavors dita d'Isabel II.

Això ja no està provat, com tampoc no ho està el fet que alguns dels integrants partissin amb l'expedició que els entusiastes cabetians van fer a la gran Amèrica, per allà, en un lloc recòndit, instaurar la primera comunitat icariana del nou món. Aquella primera colònia havia de ser un centre de radiació de noves colònies que s'escampessin arreu. La història de la comunitat és ben sabuda. El fracàs queda a bastament documentat per l'article de Jordi Ventura sobre Icària el 1972 a *Cuadernos de historia económica de Catalunya*, i és posteriorment novel·lat per Xavier Benguerel a *Icària, Icària*.

L'existència d'aquests seguïdors o la possibilitat que s'hagués considerat aquella part del barri per instaurar una colònia icariana no han pogut ser

L'església del barri de Pekín després dels fets de juliol del 1909.

mai provades. Però és cosa que agrada dir al visitant, encara que només sigui per donar-li un tast de l'ambient en tre utòpic i revolucionari que el barri va viure en un passat no tan llunyà.

Desventura i mort del promotor de la Torre de les Aigües

Els germans Gasull Guixens eren originaris de Vilanova i la Geltrú. Vingueren a provar sort a Barcelona, com tants altres feren i continuen fent, i per Déu que no tots la van trobar. Degueren ser una família relativament benestant. Tres germans, dos nois i una noia de nom Josefa. Dels nois, el gran se situa al Banc Lyonnais, a la Via Laietana, i el petit, qui sap si amb una primera empena del germà, es fica a borsa i es converteix en un inversor. Viuen al carrer de Llatzeret, al Poble Nou.

D'altra banda tenim el barri industrial, que es va desenvolupant i atraient noves inversions. El Besòs fa imaginar un projecte per a la comercialització de les seves aigües com a aigua potable per al consum humà. Es crea l'empresa Aguas del Besòs, que obté

permís per extreure l'aigua del llit del riu i canalitzar-la fins al Poble Nou. Allà es construeix un gran dipòsit on s'emmagatzema l'aigua fins a la seva distribució final. El dipòsit no és cap altre que la Torre de les Aigües, tan característica del barri, sortosament respectada per les nombroses transformacions. Aquesta torre fou projectada l'any 1881 per Pere Falqués, que a més d'arquitecte municipal de Sant Martí era l'arquitecte de l'empresa. L'interior de la torre tenia un dipòsit de 38 m³, on arribava l'aigua per una canonada ascendent i des d'allà era distribuïda per una altra de descendent.

Lògicament, aquestes infraestructures requerien una forta inversió inicial. I aquí entra el senyor Gasull (els germans Gasull, segons altres versions), que decideix fer d'inversor capitalista.

La Teresa Comte, néta de la Josefa, ens explica el que recorda d'aquells fets, que ella ha conegut en boca de la seva àvia. Segons diu, la seva germana ja li deia, que no ho fiqués tot en aquesta aventura, que allò tant podia sortir bé com malament, però ell tossut, que no, que amb allò faria molts diners.

Bé, el desastre no triga a presentar-se. L'aigua del Besòs presenta dificultats per al seu ús com a aigua de boca,

a causa de la seva elevada salinitat, i, per tant, la inversió és inútil, no val res. La història de la companyia és ben sabuda. El 1892 es traspassa a la companyia anglesa The Besos Waterworks Company Limited i el 1895 passa a la Societat General d'Aigües de Barcelona. Fins al 1922 manté aquesta propietat, tot i estar dins del recinte de Macosa, o Can Girona, com era coneguda popularment. Llavors passa ja a aquesta empresa, que l'aprofitava per magatzem d'aigua per al procés productiu.

Però en Gasull no ho va pas viure, tot això. Quan va veure que la seva inversió havia estat un fracàs, potser no veient-se amb cor d'afrontar aquella situació de ruïna i deutes no pagats, va optar per una mort pròpia dels inversors americans del crac del 1929. D'aquesta manera, va pujar dalt de la torre construïda amb el seu crèdit i es va llançar al buit per acabar morint al que avui coneixem com a Jardins de Ramon Calsina. Així ho diu la llegenda i així ens ho confirma molt amable la senyora Teresa Comte, a qui agraïm la seva col·laboració.

ANTONI OLIVA